

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Inkludering og tilrettelegging av barn med nedsatt funksjonsevne

Inclusion and facilitation of children with disabilities

Kandidatnummer: 399 og 423

BACH301

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder: Jannice Eikefet Berland

Innleveringsdato: 25.05.2022

Antall ord: 11833

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Forord

Tre år på barnehagelærerstudiet ved Høgskulen på Vestlandet, avdeling Bergen, nærmer seg nå slutten. Det er derfor med stor glede at vi nå kan endelig levere bacheloroppgaven vår. Denne prosessen har vært lang og til tider ganske krevende, men samtidig har vi alltid gått hjem for dagen med en motivasjon for neste dag. Lysten til å lære mer om dette temaet har alltid vært til stede, og vi ser derfor tilbake på disse månedene som svært spennende og lærerike. Selv om dette både har vært utfordrende og tidkrevende, er vi veldig stolte over den endelige bacheloroppgaven.

I den anledning vil vi rette en stor takk til de som har fulgt oss gjennom prosessen. Vi vil aller først takke vår flinke veileder, Jannice Eikefet Berland, for reflekterende samtaler og gode, konstruktive tilbakemeldinger. Tusen takk for at du har gitt oss motiverende ord som har hjulpet oss i denne prosessen. Videre må vi takke våre informanter som har tatt seg tid til å delta i dette prosjektet. Det har vært utrolig spennende å få innblikk i deres tanker rundt temaet. Vi vil også takke familiene våre for deres hjelp med gjennomlesing og rettskriving, og ikke minst for støttende ord vi har trengt i denne perioden.

Til slutt må vi rette en stor takk til hverandre. Vi ser tilbake på denne prosessen som både lærerik og interessant, men først og fremst fin fordi vi til enhver tid har kost oss og hatt det gøy. Tusen takk for at vi fikk dele dette sammen!

Bergen, 25.05.2022

Abstract

How kindergartens work with inclusion and facilitation can be of great importance for children with disabilities. In this thesis, we will look deeper into how different kindergartens work with these themes. We have researched this with the help of a qualitative questionnaire where four informants have shared their thoughts and experiences from their days in kindergarten.

We have gathered relevant theories on topics such as inclusion, facilitation, quality, competence, and disability. This will be discussed with relevant legal legislation and the informants' answers from the survey. Through this assignment, we shed light on what can be important in the work with facilitation and inclusion, where competence, resources, and values will be highlighted as important factors. In addition to this, we will look at different challenges kindergartens may face in their work with inclusion and facilitation.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	6
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	7
1.2 PROBLEMSTILLING	8
1.3 OPPGAVENS OPPBYGGING.....	8
2.0 LOVBESTEMMELSER OG FORSKRIFTER	10
2.1 LOVVERK.....	10
2.2 RAMMEPLAN FOR BARNEHAGEN.....	11
3.0 TEORI	13
3.1 EN INKLUDERENDE BARNEHAGE.....	13
3.2 TILRETTELEGGING OG UNIVERSELL UTFORMING.....	15
3.3 KVALITET I BARNEHAGEN	16
3.4 KOMPETANSE FOR FREMTIDENS BARNEHAGE	17
3.5 NEDSATT FUNKSJONSEVNE	17
4.0 METODE	20
4.1 GENERELT OM METODE	20
4.2 VALG AV METODE – KVANTITATIV OG KVALITATIV	20
4.3 SPØRRESKJEMA	21
4.5 KRITIKK TIL METODE.....	22
4.6 VALG AV INFORMANTER.....	22
4.7 ETISKE HENSYN	23
4.8 ANALYSE OG BEARBEIDING AV DATA	23
5.0 PRESENTASJON AV FUNN	25
5.1 INKLUDERING	25
5.2 TILRETTELEGGING OG UNIVERSELL UTFORMING AV UTEMILJØET	26
5.3 PERSONALET'S ROLLE.....	27
5.4 ANNET.....	27
5.5 HOVEDFUNN.....	28
6.0 DRØFTING	29
6.1 EN INKLUDERENDE BARNEHAGE.....	29

6.2 TILRETTELEGGING OG UNIVERSELL UTFORMING AV UTEMILJØET	30
6.3 KOMPETANSE OG HOLDNINGER I BARNEHAGEN	32
6.4 OPPSUMMERING	36
7.0 AVSLUTNING	38
7.1 VEIEN VIDERE.....	38
8.0 LITTERATURLISTE.....	40
9.0 VEDLEGG	44
9.1 INFORMASJONSSKRIV	44
9.2 SPØRSMÅL TIL SPØRREUNDERSØKELSE.....	45

1.0 Innledning

I denne oppgaven har vi valgt å skrive om hvordan barnehager arbeider med inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne, og deres tanker rundt tilrettelegging av barnehagens fysiske utemiljø.

Inkluderingsbegrepet har vært et tema i politikken siden 1970-tallet, og har erstattet begrepet «integrering» som tidligere sto sentralt i barnehagevirksomheten. Integrering fokuserer på å føye deler sammen til en helhet, men vil kunne oppfattes som segregering da det i realiteten betyr at barn er utskilt som noe spesielt. Derfor er det i dag blitt valgt å bruke inkluderingsbegrepet nettopp for å understreke at barn med nedsatt funksjonsevne ikke skal innføres i noe, men at de allerede er en del av fellesskapet på lik linje med alle andre (Sjøvik, s. 40).

Til tross for at begrepet har vært i utvikling de siste årene, er fortsatt inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne et dagsaktuelt tema. Tidligere ble barn med funksjonsnedsettelse satt utenfor fellesskapet, mens i dag har vi en inkluderingspolitikk med mål om et inkluderende og mangfoldig samfunn. Dette er av så stor verdi at barnekonvensjonen blant annet trekker fram at barn med nedsatt funksjonsevne; «har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtillit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet» (Barnekonvensjonen, 2003, art. 23).

Rett til prioritet ved opptak i barnehagen kom i den første barnehageloven av 1975, og har blitt videreført i lovene som er gjeldende i dag (Barnehageloven, 2005, § 18). En slik lovbestemmelse gjør at barnehageansatte møter et mangfold av barn med ulike funksjonsnedsettelse i barnehagen. Det stilles derfor et ansvar til personalet om å tilrettelegge et barnehagemiljø for alle, for at barn skal kunne få et likeverdig tilbud (Utdanningsdirektoratet, 2018). Vi opplever at loven om prioritert ved opptak er med på å vise hvor betydningsfull barnehagen kan være som arena for inkludering av alle barn, uavhengig av funksjonsnivå.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Temaet for oppgaven er fysisk utforming av barnehagens utemiljø for inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne. Bakgrunnen for valg av tema kommer av at interessen vår for inkludering og tilrettelegging har særlig utviklet seg gjennom tre år på barnehagelærerutdanningen. Interessen henger tett sammen med rammeplanens målsetting om å tilpasse barnehagens tilbud etter barnas forutsetninger og behov, der det understrekes at: «Inkludering i barnehagen handler (...) om tilrettelegging for sosial deltakelse» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 31).

Barnehager vi har besøkt i løpet av de siste årene på utdanningen har vist hvordan man kan arbeide med tilrettelegging i barnehagen, og særlig utformingen av deres utemiljø. Noe av det første vi legger merke til i møte med nye barnehager er i hvilken grad barnehageområdet er tilgjengelig, og om den er brukervennlig for alle. Har alle i barnehagen samme muligheter til å delta i fellesskapet? Eller hvordan innbyr uteområdet til lek og aktiviteter? Dette er spørsmål som har ført til refleksjon oss imellom, og dermed vekket et engasjement til å sette søkelys på dette temaet. Vi kjenner på et engasjement rundt barnehagens måte å inkludere alle på, og har selv observert gjennom praksis hvor betydningsfullt det kan være med et godt tilrettelagt utemiljø. Samtidig har vi opplevd en mangelfull prioritering rundt tilretteleggingsarbeidet av uteområdet, og sett hvilke konsekvenser det kan ha.

Siden vi har sett viktigheten av god tilrettelegging er dette noe vi ønsker å rette fokuset mot, i håp om å øke bevisstheten rundt temaet. Ved å skrive denne bacheloroppgaven ønsker vi å lære mest mulig, og at denne kunnskapen er noe vi kan ta med oss videre inn i arbeidslivet. Målet med denne oppgaven er dermed å få større forståelse for hvordan barnehager utfører sitt arbeid med inkludering og tilrettelegging av sitt utemiljø.

Pensum om temaet som omhandler tilrettelegging av miljøet i barnehagen og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne er noe vi har hatt lite av gjennom disse tre årene på barnehagelærerutdanningen. Vi har savnet å få innblikk i konkrete arbeidsmåter for hvordan man kan tilrettelegge for ulike funksjonsnedsettelse, og hvordan man kan sikre deltakelse hos alle barn. Da vi opplever en mangelfull prioritering rundt dette temaet, har interessen økt fordi vi ønsker å oppnå kompetanse rundt tilrettelegging slik at man ikke alltid er avhengig av råd og veiledning fra andre instanser. Det er barnehageansatte som er på gulvet, og kjenner dermed barna best, derfor mener vi at denne kunnskapen er relevant for personalet i barnehagen.

På bakgrunn av vår interesse for temaet er vi innforstått med at våre tanker og meninger alltid vil være til stede gjennom dette arbeidet. Likevel har vi kontinuerlig veiledet hverandre og jobbet sammen for at dette ikke skal påvirke resultatet av prosjektet. Vi har etter beste evne stilt oss nøytrale og objektive til den innsamlede data. Det samme har vi gjort i prosessen med drøfting.

1.2 Problemstilling

Hvordan arbeider barnehager med tilrettelegging og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i det fysiske utemiljøet?

I formuleringen av vår problemstilling har vi valgt å legge vekt på barn med nedsatt funksjonsevne. Vi er klar over at dette begrepet er vidt og kan omfatte mange, likevel har vi valgt å ikke fokusere på én spesifikk funksjonsnedsettelse. Dette var et valg vi tok på bakgrunn av mulighetene for å finne barnehager med kompetanse og representering av den bestemte funksjonsnedsettelsen. I tillegg er funksjonsnedsettelse situasjonsbestemt, og vi som studenter har heller ingen tilgang til informasjon som omhandler barnegrupper i barnehagene. Det gjorde det derfor utfordrende for oss å velge én spesifikk funksjonsnedsettelse da vi ikke kunne forsikre oss om hvilke barnehager som jobber med tilrettelegging av denne.

For å belyse problemstillingen vår har vi tatt i bruk kvalitativt spørreskjema som forskningsmetode. Spørreskjemaet er sendt ut til fire barnehager der informantene består av styrere og pedagoger, som alle har delt sine tanker og erfaringer rundt temaet. Spørsmålene informantene har besvart er formulert ut fra problemstillingen; *Hvordan arbeider barnehager med tilrettelegging og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i det fysiske utemiljøet?*

1.3 Oppgavens oppbygging

I denne oppgaven skal vi svare på vår problemstilling med utgangspunkt i innsamlet data, hentet gjennom kvalitativt spørreskjema, som vi ser i sammenheng med relevant teori og lovbestemmelser. I kapittel 2 blir lovbestemmelser og forskrifter som omhandler det gjeldende temaet presentert. Kapittel 3 tar for seg relevant teori om inkludering, mestring, tilrettelegging og fysisk utforming, kvalitet, kompetanse og til slutt nedsatt funksjonsevne. Videre vil kapittel 4 presentere metoden vi har valgt å ta i bruk. I dette kapittelet kommer det også fram valg av informanter, kritikk til metode, etiske hensyn og til slutt hvordan vi har bearbeidet innsamlet data. I kapittel 5 vil innsamlet data bli presentert som funn. Deretter vil

vi i kapittel 6 drøfte funn og teori opp mot vår problemstilling. Avslutningsvis vil vi se resultatene av våre funn sammen med problemstillingen vår.

2.0 Lovbestemmelser og forskrifter

2.1 Lovverk

Norske barnehager reguleres av ulike lovbestemmelser og styringsdokumenter. Vi har valgt å trekke fram det som omhandler temaene vi skal skrive om, og som er med på å belyse vår problemstilling. Det som presenteres nedenfor er kategorisert etter tema, og vil videre bli trukket fram i drøftingen vår.

I 1991 forpliktet Norge seg til å følge FNs barnekonvensjon. Dette er en internasjonal avtale om barns rettigheter og går ut på å gi barn og unge samme rettigheter uansett hvem de er. Barnekonvensjonens Artikkel 23 omhandler funksjonshemmede barn, og tydeliggjør at; «Psyisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtillit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet» (Barnekonvensjonen, 2003, art. 23).

Barnehageloven regulerer alle barnehager i Norge. Det vil si at den er gjeldende for både kommunale og private barnehager. Barnehageloven er forpliktende til barnehagens virksomhet, og § 2 forteller om innholdet i barnehagen hvor det understrekes at; «Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur» (Barnehageloven, 2005, § 2). Videre sier barnehageloven også noe om hvilke krav som skal gjennomføres, der § 18 (2005) understreker; «Barn med nedsatt funksjonsevne har rett til prioritet ved opptak i barnehage».

Barnehageloven tar også for seg hvem som har ansvar for tilretteleggingen av barnehagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne. § 7 (2005) understreker at; «Barnehageeieren har ansvaret for at barnehagen drives i samsvar med gjeldende lover og forskrifter». Videre blir kommunes ansvar også beskrevet, hvor det i § 10 (2005) forklares at de skal; «gi veiledning om og påse at barnehagene drives i samsvar med bestemmelsene i denne loven med forskrifter».

I likhet med barnehageloven og FNs barnekonvensjon setter likestillings- og diskrimineringsloven flere av de samme verdiene på agendaen. I lovens § 1 (2018) utdypes det at «Lovens formål er å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av (...) funksjonsnedsettelse. Med likestilling menes likeverd, like muligheter og like rettigheter». Det blir også presisert i denne loven hvordan barnehager skal tilrettelegges. § 17 omhandler universell utforming der det forklares; «Offentlige og private virksomheter rettet mot

allmennheten har plikt til universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjoner» (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2018).

Siden vi snakker om tilrettelegging i denne oppgaven blir det naturlig å nevne plan- og bygningsloven som viser til krav og mål til utforming av det fysiske miljøet. § 1 (2008) tydeliggjør dette ved å si; «Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak».

I 2017 ble pedagognormen skjerpet, og det ble gjort endring i kravene til pedagogisk bemanning i barnehagen. Forskrift om pedagogisk bemanning og dispensasjon i barnehager § 1 (2017) tydeliggjør nå at; «Barnehagen skal ha en forsvarlig pedagogisk bemanning med minst én pedagogisk leder per syv barn under tre år og én pedagogisk leder per 14 barn over tre år». I denne forskriften presiseres også kravet til barnehagens grunnbemanning der minimumsnormen innebærer; «minimum én ansatt per tre barn under tre år og én ansatt per seks barn over tre år» (Forskrift om bemanning og dispensasjon i barnehager, 2017).

Sammen med at norske barnehager reguleres gjennom lovverk kan regjeringen komme med stortingsmeldinger som omhandler ulike saker. I stortingsmelding nr. 6 (Kunnskapsdepartementet, 2019-2020) *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*, gir regjeringen uttrykk for hvordan barnehagen skal jobbe for å oppnå inkludering. Her kommer det fram at; “Vi skal ha en barnehage (...) som gir muligheter for alle barn og unge – uavhengig av sosial, kulturell og språklig bakgrunn, kjønn, kognitive og fysiske forskjeller. Det krever inkluderende fellesskap og tidlig innsats”.

2.2 Rammeplan for barnehagen

Rammeplanen er fastsatt av Kunnskapsdepartementet, og er den viktigste forskriften til barnehageloven ved at den tydeliggjør bestemmelser og retningslinjer om barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 47). Utdragene nedenfor er alle hentet fra Rammeplan for barnehage (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Rammeplanen forteller noe om barnehagens verdigrunnlag gjennom fokusområder som mangfold og gjensidig respekt, likestilling og likeverd, og livsmestring og helse. «Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt (...) Samtidig skal barnehagen gi felles erfaringer og synliggjøre verdien av fellesskap. Barnehagen skal bruke mangfold som en ressurs i det pedagogiske arbeidet og støtte, styrke og følge opp barna ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger»

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s.5). Barnehagen skal også bidra til at barn gis samme muligheter til å bli sett og hørt, og får lik mulighet til å delta i barnehagefellesskapet. Innenfor dette området må personalet reflektere over egne holdninger «for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 6).

Rammeplanen sier også noe om barnehagens formål og innhold. Det blir presisert at «barnehagen skal fremme vennskap og fellesskap ved at blant annet barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.18). Et annet fokusområde tar utgangspunkt i ansvar og roller, der blant annet pedagogens rolle blir beskrevet: «Den pedagogiske lederen skal veilede og sørge for at barnehageloven og rammeplanen oppfylles gjennom det pedagogiske arbeidet». Her legges det også vekt på at personalet skal utforme et fysisk miljø som gir mulighet til å delta i lek og andre aktiviteter (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 12).

I Rammeplanen blir barns rett til medvirkning fremhevet gjennom et eget kapittel kalt *Barns medvirkning*. Her forklares det at; «Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna kan få gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet (...). Barna skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planleggingen og vurderingen av barnehagens virksomhet. Alle barn skal få erfare å få innflytelse på det som skjer i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22).

I kapittelet som omhandler barnehagen som pedagogisk virksomhet blir barn som trenger ekstra støtte trukket fram, der det understrekes at; «Barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 31).

3.0 Teori

I dette kapittelet skal vi presentere teori som er med på å svare på vår problemstilling; *Hvordan arbeider barnehager med tilrettelegging og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i det fysiske utemiljøet?* Teorien vi har tatt utgangspunkt i omhandler en inkluderende barnehage, mestring, tilrettelegging og universell utforming, kvalitet og kompetanse og til slutt barn med nedsatt funksjonsevne. Personalets rolle og ansvar er sentralt i hele barnehagens virksomhet, vi har derfor valgt å presentere det innenfor hvert av de ulike temaene.

3.1 En inkluderende barnehage

Barnehagen følger flere lovbestemmelser, som alle er med på å legge et grunnlag innenfor inkluderingspolitikken. Det innebærer blant annet at barnehagens miljø skal være et godt sted for alle, hvor alle barn skal bli møtt ut ifra deres forutsetninger og behov (Sjøvik, 2014, s. 39). Odom, Buysse og Soukakou, (referert i Solli, 2017, s. 43), definerer inkludering som «Et flertydig begrep, som handler om tilhørighet, deltakelse og oppnåelse av ens potensiale i et mangfoldig samfunn». Inkludering kan dermed dreie seg om at alle skal føle seg verdifulle, og at barnehagen skal legge til rette for å gi alle barn et likeverdig tilbud. Det handler om å tilpasse seg hverandre, slik at alle barn kan føle seg som likeverdige deltakere med samme rettigheter (Moe & Valseth, 2014, s. 356). Å møte barn som likeverdige deltakere går blant annet ut på å se mangfoldet og ulikhetene som representeres i barnehagen, og at arbeidsmåter skal tilpasses hvert enkelt barn (Hvidsten, 2021, s. 26). Borgunn Ytterhus (2018, s. 234) legger vekt på at alle må med, uten at det nødvendigvis handler om å gjøre det samme. Hun forklarer også at en forutsetning for å inkludere barn uavhengig av funksjonsnivå er; «God tilrettelegging og gjennomtenkning av mål og midler med tanke på ulike aktivitets- og bevegelsesformer» (Ytterhus, 2018, s. 234).

Prinsippet om inkludering bygger på verdier hvor ulikheter skal møtes med respekt, som deriblant handler om å se mangfoldet barn representerer som en ressurs. Barnehagen skal gi plass til hvert enkelt barn i fellesskapet, der grunnlaget for alles deltakelse blir lagt gjennom åpenhet rundt barnets muligheter og begrensninger (Moe & Valseth, 2014, s. 372). Man skal verdsette forskjellene, samt fremme et inkluderende miljø der barns mestring og erfaring skal få utfolde seg. Personalet må møte mangfoldet med en ydmyk holdning, der barnets menneskeverd ikke blir gjort til gjenstand for forskjellsbehandling. En viktig forutsetning for

å oppnå dette er å bli bevisst egne holdninger og verdier, da barn ofte kan bli et resultat av de holdningene som omgir dem (Sjøvik, 2014, s.43).

Lars Qvortrup operasjonaliserer inkluderingsbegrepet der definisjonen kan være til hjelp i arbeidet med inkludering. Han deler begrepet inn i tre ulike trinn; *fysisk, sosial og opplevd inkludering* (Åmot & Ytterhus, 2021, s. 595). Fysisk inkludering innebærer barnehagen som arena og omtaler barnehagens omgivelser som viktige for alle barns mulighet til å gå i samme barnehage. Sosial inkludering handler om at barn skal få betydningsfulle opplevelser på egne premisser gjennom aktiviteter, lek og samspill. Opplevd inkludering beskriver barnets individuelle opplevelse av tilhørighet, og «muligheter for å bli oppfattet som et verdsatt subjekt i hverdagen» (Åmot & Ytterhus, 2021, s. 596).

Hva barn interesserer seg for og hva som gleder dem vil være forskjellig, uavhengig om man har en funksjonsnedsettelse eller ikke (Ytterhus, 2018, s. 233). Hva som gjør at et menneske føler seg inkludert vil derfor være en individuell opplevelse da det kan være forskjeller i hva barn opplever som inkluderende og meningsfullt. Personalet må dermed legge til rette for at alle barn får mulighet til å kjenne på tilhørighet og mestring i fellesskapet. Siden det er en individuell opplevelse av hva som oppleves meningsfullt for barnet skal personalet i barnehagen legge til rette for barns medvirkning. Det blir påpekt av FNs barnekomité at; «verken alder eller funksjonshemning skal være diskriminerende faktorer for barns rett til å uttrykke sine synspunkter og få disse tatt i betraktning» (Franck & Glaser, 2021, s. 304). Dette vil si at alle barn har rett til medvirkning i sitt eget liv, med aktiv deltakelse i fellesskapet, inkludert de med funksjonsnedsettelser.

Innenfor en inkluderende barnehage vil det å lytte til barns ønsker være en forutsetning. Barns ønsker baserer seg ofte på å være en del av et fellesskap, som omhandler å danne relasjoner med andre barn (Moe & Valseth, 2014, s. 367). Hinde (1979, referert i Drugli, 2019, s. 143) forklarer at en «relasjon består av gjensidig kommunikasjon og samspill mellom to parter over tid. I tillegg består relasjonen av partenes kunnskap om og forventninger til hverandre». Det å ha venner, samt det å få delta i aktiviteter sammen med andre er viktig for barnets trivsel (Hoven & Mørland, 2014, s. 249). For et barn kan det å ikke bli inkludert i lek med andre barn oppleves som noe vondt, og barn med nedsatt funksjonsevne kan oppleve begrensninger i samspill med andre barn da de kan ha ulike forutsetninger for å delta. Dersom barnet opplever å ikke bli inkludert, forklarer Solli (2017, s. 48) at det kan føre til «ikke bare fysiologiske ulemper, men det kan diskvalifisere barna sosialt og identitetsmessig». Videre

mener Erving Goffman (1963, referert i Hoven & Mørland, 2014, s. 238) at barn som ikke får mulighet til å delta i lek mister sjansen til å skape gode vennsapsrelasjoner.

3.2 Tilrettelegging og universell utforming

For at barn i barnehagen skal oppleve inkludering og likeverd er det viktig med en utforming av barnehagen som er med på å ivareta disse verdiene, der universell utforming blir et viktig prinsipp i å oppnå dette. I FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne heter universell utforming: «Utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming». Universell utforming er en arbeidsmåte for planlegging av blant annet omgivelser, hvor tilnæringsmåten tar utgangspunkt i at alle skal kunne delta i samfunnet, uavhengig av funksjonsevne (Norges Handikapforbund, 2011). En forståelse av begrepet handler om at det ikke skal lages en løsning som kun passer en bestemt funksjonsnedsettelse, men heller fokuserer på likeverdige forhold der alle kan benytte seg av samme utforming (Norges Handikapforbund, 2011).

Målet med universell utforming er å skape et inkluderende samfunn, ved å bedre tilgjengeligheten som ivaretar alle mennesker. Inger Marie Lid (2009, s. 21) viser til at «nedsatt funksjonsevne har betydning for den enkeltes deltakelsesmulighet, omgivelsenes utforming blir derfor viktig». Funksjonshemmende barrierer skal reduseres, slik at det kan tilrettelegges for deltakelse hos alle, hvor målet er å oppnå et inkluderende samfunn som skal hindre diskriminering på grunn av funksjonsevne. Når man oppnår løsninger som er brukbare for alle, styrker det muligheten for at mennesker kan møtes som likeverdige parter (Lid, 2009, s.24). Miljøet må derfor kunne tilrettelegges for alle barn, inkludert barn med nedsatt funksjonsevne, hvor behovet for tilrettelegging kan være mer omfattende.

Aslaksen mfl. (referert i Risan og Nørve 2013, s. 1) nevner at en utfordring kan være å inkludere absolutt alle, og at man derfor i noen definisjoner av universell utforming belyser at man skal tilrettelegge for alle i “størst mulig grad”. I arbeidet med universell utforming i barnehagen forutsetter det kunnskap hos personalet om mangfoldet en kan møte, hvor kompetanse om ulike funksjonsnedsettelser må være til stede slik at man kan tilrettelegge for hvert enkelt barn på best mulig måte.

I arbeidet med tilrettelegging av det fysiske utemiljøet er prinsippet om mestring også noe som bør ligge til grunn. Mestring er et begrep som har fått et særlig fokus i senere tid, og som omhandler å være «opptatt av det som barn kan lykkes med, og hva som interesserer og

gleder dem enn av det som de opplever å komme til kort i» (Sjøvik, 2014, s. 45). Barns livskvalitet og deres opplevelse av denne kan være påvirket av muligheter barn har til å oppleve mestring. Mestring kan defineres som; «hvordan mennesker møter problemer, stress og utfordringer» (Moe & Valseth, 2014, s. 372), og Hilchen Sommerschild knytter mestringsbegrepet til vilkår som tilhørighet og kompetanse. Han trekker fram mestring, og at tilretteleggingen for å oppnå dette er en viktig del i utviklingen av eget selvbylde. Personalet må ha kunnskap om hvordan de tilrettelegger et utemiljø, samt en bevisst holdning til livskvalitet og mestring hos barn, da barns opplevelser av dette kan påvirke om man blir anerkjent som en god lekekamerat. For at barn skal kunne oppleve mestringsfølelse må personalet ta utgangspunkt i barns interesser, muligheter og funksjonsnivå (Sjøvik, 2014, s. 46). Sjøvik presiseres også at; «Å få vokse opp og være sammen med sine jamaldringer i et inkluderende barnehagemiljø er et privilegium for alle barn, uavhengig av om de har særskilt behov eller ikke. Det kan bidra til å styrke det enkelt barnets opplevelse av mestring og livskvalitet og gi grunnlag for trivsel, utvikling og læring» (Sjøvik, 2014, s. 47).

3.3 Kvalitet i barnehagen

Når det er snakk om kvalitet i barnehagen kan det knyttes opp til barnas, foresattes og de ansattes oppfatninger av barnehagen. Det kan handle om å vurdere «sammenhenger mellom krav, forventninger eller mål med utgangspunkt i gjeldende lov- og regelverk, og den virkeligheten som møter barn og foreldre i den enkelte barnehagen» (Sjøvik, 2014, s. 49). Kvaliteten på barnehagetilbudet kan være varierende ut ifra hvilken barnehage man er i, til tross for at alle norske barnehager skal følge samme lovverk og forskrifter. Det kan dreie seg om at personalet ikke har en felles forståelse av kvalitetsbegrepet, eller hva god kvalitet i barnehagen kan dreie seg om (Kvistad & Søbstad, 2005, s. 20). De ulike forskjellene på kvalitet kan komme av hvilke holdninger personalet har til lovverk og forskrifter, samt at det kan være ulikheter i verdiene man selv står for. Gjennom å ha åpne samtaler i personalgruppen, hvor man sammen kan bli kjent med rammeplanens innhold og personalets verdier, kan det føre til en bedre forståelse av barnehagekvaliteten. Det kan også bidra til en felles forståelse for den kvaliteten som utøves i barnehagen, for å sikre at det er samme kvalitet på hele barnehagetilbudet. Det kan også føre til at man får en felles oppfatning og bedre forståelse av barnehagekvalitet ved å sammen endre egne oppfatninger (Kvistad & Søbstad, 2005, s. 31).

3.4 Kompetanse for fremtidens barnehage

Kompetanse kan defineres som «evnen til å møte komplekse krav, situasjoner og utfordringer» (Kunnskapsdepartementet, 2007-2010). På bakgrunn av at det er stor variasjon i kvaliteten på barnehagetilbudene rundt om i landet har regjeringen videreutviklet en kompetansestrategi der målet «er å sikre alle barn et barnehagetilbud av høy kvalitet» (Kunnskapsdepartementet, 2018-2022, s. 7). Strategien bygger på rammeplanens føringer, og skal bidra til at målrettet kompetansebygging får en større plass i barnehagens virksomhet. Tiltakene som presenteres i denne strategien skal bidra til å videreutvikle av barnehagene, samt styrke personalets kompetanse. Det er styrer og pedagogisk leder sitt ansvar at barnehagens virksomhet oppfyller barnehageloven og rammeplanens mål og krav. I tillegg har pedagogisk leder et ansvar i å veilede personalgruppen i deres arbeid med barna (Kunnskapsdepartementet, 2018-2022, s. 8).

Kompetansestrategien har formulert fire satsingsområder hvor disse skal bidra som retningslinjer i å øke kompetansen i barnehagens arbeid med barn. Vi tar for oss to av satsingsområdene, der det ene er «et inkluderende miljø for omsorg, lek, læring og danning». Her legges det til grunn at personalet skal tilrettelegge for et godt miljø i barnehagen, der rammeplanens krav skal stå sentralt. Arbeidet med dette satsingsområdet skal bidra til å «styrke opp de ansattes kompetanse i å forebygge (..) diskriminering, utestenging (...) krenkelser (...) og fremme et godt og trygt barnehagemiljø» (Kunnskapsdepartementet, 2018-2022, s. 18). Det andre satsingsområdet, «barnehagens verdigrunnlag», bygger på barnehageloven og internasjonale konvensjoner som innebærer at barnehagens verdigrunnlag, som blant annet handler om å fremme mangfold og likestilling, skal formidles i det pedagogiske arbeidet. Arbeidet med dette satsingsområdet skal «bidra til felles forståelse av hvordan verdiene kan omsettes til pedagogisk praksis i det daglige arbeidet» (Kunnskapsdepartementet, 2018-2022, s. 18).

3.5 Nedsatt funksjonsevne

Barn med nedsatt funksjonsevne er som alle andre barn, en sammensatt gruppe mennesker med ulike utfordringer. Nedsatt funksjonsevne er et mangfoldig begrep, men man setter likevel et skille mellom mennesker med og uten funksjonsnedsettelse. Regjeringen definerer nedsatt funksjon som; «tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner» (Kunnskapsdepartementet, 2005, s. 8). En nedsatt funksjonsevne er noe man kan være født med, eller oppleve gjennom livet, men

behøver ikke å føre til en permanent funksjonshemming. Begrepene *funksjonsnedsettelse* og *funksjonshemming* forklares ulikt i litteraturen, men Jan Tørssebro (2021, s. 24) viser til at funksjonsnedsettelse er noe man har, mens funksjonshemming beskrives som barrierer i omgivelsene. Ut ifra denne formuleringen av begrepene er det ikke funksjonsnedsettelsen som gjør én funksjonshemmet, men heller barrierene i omgivelsene som fører til at personen blir funksjonshemmet.

Det å benytte seg av begreper, som for eksempel funksjonsnedsettelse, er med på å sette mennesker i ulike kategorier som videre bidrar til å gi oss en idé om barnet vi har med å gjøre. De ulike kategoriene er med på å sette føringer for forventninger til barnets potensialer, samt hvilke løsninger og beslutninger som må tas (Arnesen, Kolle & Solli, 2017, s. 102-104). På den ene siden kan slike begreper brukes om det enkelte barn og bidra positivt ved at det beskriver behov og muligheter hos barnet. På den andre siden kan en slik kategorisering sette mennesker i bås, og føre til ekskludering fra fellesskapet (Kunnskapsdepartementet, 2005, s. 8-9). Ved å ha et for stort fokus på avviket hos barnet kan det hindre at vi ser barnets ressurser, samt nedtoner hva det har til felles med andre (Arnesen et. al, 2017, s. 104).

Sjøvik (2014, s. 40) understreker at til tross for funksjonsnedsettelsen har barn de samme grunnleggende behovene som alle andre barn. Barn med funksjonsnedsettelse har i tillegg ofte behov for tilpassete løsninger, men om barnehagen er godt tilrettelagt for alle kan dette redusere behovet for individuelle løsninger. Slike behov kan reduseres av faktorer som omgivelser, aktiviteter og menneskene rundt barna, som alle kan være med på å påvirke om funksjonsnedsettelsen blir relevant eller ikke. Det handler ikke om at funksjonsnedsettelsen ikke er til hinder for barnet, men at tilrettelegging kan gjøre funksjonsnedsettelsen irrelevant i mange sammenhenger (Ytterhus, 2018, s. 217). Barn med nedsatt funksjonsevne kan ha like stor glede av fysisk aktivitet som andre barn, men har større risiko for å bli ekskludert fra deltakelse og fellesskap. Fysisk aktivitet som er godt tilrettelagt kan være med på å minske den sosiale marginaliseringen (Ytterhus, 2018, s. 221).

I boka "Hva er funksjonshemming" fremhever Jan Tørssebro (2021, s.15) tre modeller, deriblant den medisinske og den relasjonelle, som begge viser til ulike forståelser av funksjonshemming. Tidligere benyttet man seg av en medisinsk forståelse som omhandler "enkeltindividet, knyttet til konsekvenser av sykdom eller skade". Denne forståelsen baserer seg på forventninger om at barnet skal tilpasse seg omgivelsene, noe som kan virke begrensende for barns mulighet til å bli inkludert (Kassah & Kassah, 2021, s. 38). I dagens

samfunn har denne tilnærmingen blitt utfordret, da man ser at funksjonshemming kan oppstå mellom personens forutsetninger og omgivelsenes tilrettelegging og krav til menneskets funksjon. Dette blir omtalt som en relasjonell tilnærming, som peker på at omgivelser og miljø kan være med på å skape barrierer for det enkelte mennesket. I barnehagen kan en relasjonell forståelse bidra til en bevissthet i barnehagelærerens tilnærming til barnet, der barnehagens utforming kan føre til at funksjonsnedsettelsen blir irrelevant i flere tilfeller (Kassah & Kassah, 2021, s. 39).

4.0 Metode

I henhold til vår problemstilling; *Hvordan arbeider barnehager med tilrettelegging og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i det fysiske utemiljøet*, har vi benyttet oss av kvalitativ metode for å sette søkelys på den valgte problemstillingen. I dette kapitlet vil vi redegjøre for metoden vi har brukt, begrunne valg av informanter, ta for oss etiske hensyn, samt forklare analyseprosessen.

4.1 Generelt om metode

Metode er redskapet vi tar i bruk for å samle inn data til noe vi ønsker å undersøke. I Dalland (2021, s. 53) forklarer sosiolog Vilhelm Aubert metode som «en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap». Valg av metode har stor betydning for forskningen, og i innhenting av informasjon er vi avhengig av metoder som fanger opp de opplysningene vi trenger til vår analyse. Det er gjennom den valgte metoden vi finner veien til det målet vi setter oss (Dalland, 2021, s.56). Siden ett av målene med oppgaven vår var å få tanker og erfaringer fra utvalgte informanter valgte vi en metode som var med på å belyse nettopp dette.

4.2 Valg av metode – Kvantitativ og kvalitativ

Det skilles mellom to ulike metoder; kvantitativ og kvalitativ metode. På den ene siden har vi kvantitative metoder, som kjennetegnes ved at man går i bredden for å innhente data i form av målbare enheter. På den andre siden finner vi de kvalitative metodene, der man går mer i dybden for å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2021, s. 54). Begge metodene gjør seg godt i belysning av vår problemstilling, men for å sikre konkret og relevant data ble det viktig at vi valgte en metode vi hadde kjennskap til, og som kunne gi oss de svarene vi trengte til en analyse.

Fordi vi ønsket å se nærmere på hvordan barnehager arbeider for tilrettelegging og inkludering ville vi finne en metode der vi kunne få flere, men også utfyllende svar. Da vi var ute etter å få innblikk i erfaringer og tanker ble det naturlig for oss å velge spørreskjema som metode, noe som også ga oss mulighet til å innhente en større mengde data. Denne metoden kjennetegnes som en kvantitativ metode, da det ofte brukes til innsamling av data som lar seg tallfeste (Dalland, 2017, s. 52). Siden opplysningene vi var ute etter ikke lot seg tallfeste, og at utforming av spørsmålene ga mulighet for mer utfyllende svar, opplever vi metoden som kvalitativ.

Spørreskjema ble også det mest aktuelle valget for oss da det var det som ble mest hensiktsmessig i forhold til tid. I tillegg tenkte vi at korona kunne være en hindring om vi skulle reist fysisk ut i barnehagene og møtt de ansatte der.

4.3 Spørreskjema

Et spørreskjema handler om å få et overblikk over sosiale forhold (Dalland, 2017, s. 124). Spørreskjemaet vi sendte ut var et postintervju, som vil si at informantene fylte ut et tilsendt spørreskjema der de kunne svare i sitt eget tempo. Denne metoden bidrar til at vi får stille lenger og mer omfattende spørsmål med mulighet for mer utfyllende svar, da deltakerne kan ta seg bedre tid til å svare (Dalland, 2017, s. 126). Siden informantene ikke får noe mulighet til å stille oss spørsmål underveis i undersøkelsen stiller det krav til oss som studenter om at all informasjon om prosjektet må komme fram på forhånd, da gjerne gjennom et informasjonsbrev.

Det første vi gjorde var å sende informasjonsbrev til forskjellige barnehager ulike steder i landet. Vi informerte hva bacheloroppgaven gikk ut på, problemstillingen vi hadde formulert og hva vi ønsket å undersøke. Videre tydeliggjorde vi hva informantenes rolle i prosjektet gikk ut på, og at undersøkelsen var frivillig og anonym. I utformingen av informasjonsbrevet var vi opptatt av å ikke påvirke informantenes refleksjoner rundt deres erfaringer og tanker. Vi utarbeidet derfor etter beste evne et informasjonsbrev som ikke var preget av våre personlige meninger rundt problemstillingen (se vedlegg 1). Informantene fikk to uker på å takke ja eller nei til å delta, deretter ble en ny e-post med lenke til spørreundersøkelsen gjennom Survey-Xact sendt med tre uker svarfrist.

Da vi startet arbeidet med utforming av spørsmål var vi opptatt av å sikre kvalitet der alle informantene skulle gis mulighet til å svare på de samme spørsmålene, stilt på samme måte i samme rekkefølge til alle (Dalland, 2017, s. 123). Vi var også bevisst vår posisjon til å ikke stille ledende spørsmål til informantene, og jobbet derfor med å formulere spørsmål som ikke kunne påvirke informantenes svar.

I prosessen med utforming av spørreskjemaet opplevde vi det utfordrende å lage spørsmål som kunne gi best mulig svar på vår problemstilling. For at vi skulle klare å stille spørsmål som var relevante var det nødvendig at vi hele tiden hadde problemstillingen i tankene våre. Mange spørsmål ble tenkt ut, før vi til slutt landet på åtte spørsmål (se vedlegg 2). Disse spørsmålene omhandlet blant annet barnehagens tanker om inkludering, deres arbeid med

tilrettelegging, samt refleksjoner rundt deres rolle og ansvar. Grunnen til at disse spørsmålene ble valgt var fordi vi følte det ga oss innblikk i informantenes synspunkt og erfaringer. Til slutt stilte vi spørsmål om det var noe de ønsket å legge til som kunne være relevant for undersøkelsen. Samtidig som vi skulle formulere relevante spørsmål var sammensetningen av disse noe vi la vekt på. Vi gjorde oss en tanke om å kategorisere spørsmålene i ulike temaer, da vi tenkte at en slik sammenheng ville skape en bedre flyt gjennom hele undersøkelsen. Spørsmålene skulle kunne svares på hver for seg, men samtidig oppleves som en helhet. I etterkant har vi innsett at vi ikke har spurt informantene om hva de legger i begrepet *nedsatt funksjonsevne*. Vi tenker at dette ville vært relevant i oppgaven, så skulle vi gjort en slik undersøkelse på nytt hadde dette vært et spørsmål vi ville inkludert i skjemaet.

Etter innsamling av data har vi fått innblikk i ulike arbeidsmåter og erfaringer for hvordan man kan arbeide med inkludering og tilrettelegging av barn med nedsatt funksjonsevne. Vi opplever at informantene har forstått innholdet i spørsmålene, da vi sitter igjen med utfyllende og innholdsrike svar som er med på å belyse problemstillingen vår.

4.5 Kritikk til metode

I arbeid med et prosjekt som dette kan mulige feilkilder oppstå. Bergsland og Jæger (2014, s. 80) påpeker at ingen metode er feilfri og at det er viktig å være kritisk til metoden som blir brukt. Ved bruk av kvalitativ metode kan reliabilitet knyttes til spørsmålet om troverdighet, og handler blant annet om hvordan datamaterialet er samlet inn. Vi brukte spørreskjema som innsamlingsstrategi, og har i etterkant sett at en ulempe ved denne metoden er at vi mister muligheten til å se informantens reaksjoner og kroppsspråk i besvarelsene. Det kan også oppstå utfordringer i kommunikasjonsprosessen da et spørreskjema gir oss studenter liten mulighet til å se informantenes forståelse og tolkning av spørsmålene (Dalland, 2021, s. 63). I etterkant har vi også opplevd at påliteligheten kan påvirkes siden vi ikke får kontrollert om det er riktig person som har besvart undersøkelsen.

4.6 Valg av informanter

I prosessen med å velge ut informanter var vi opptatt av at de skulle være relevante for oppgaven. Vi sendte derfor ut forespørsel om deltakelse til pedagoger og styrere i ulike barnehager, fordi vi ønsket å få svar fra de som har ansvaret for gjennomføring av det pedagogiske arbeidet i barnehagen.

Siden vi ikke har valgt å fokusere på én spesifikk funksjonsnedsettelse ga det oss mulighet til å sende forespørsel om deltakelse til flere, tilfeldige barnehager. Vi sendte ut forespørsel om deltakelse til flere barnehager i landet. Responsen var variert da flere nevnte at det ble utfordrende å delta grunnet mye sykdom knyttet til korona. Den endelige informantgruppen ble dermed bestående av fire barnehager. I noen besvarelser har styrer og pedagog gått sammen for å svare, mens andre har valgt å svare individuelt. Da noen har valgt å gjennomføre undersøkelsen sammen har vi ikke nøyaktige tall på hvor mange enkeltindivider som har deltatt, men vi har mottatt fire gjennomførte besvarelser, og presenterer det derfor som at det er fire informanter.

4.7 Etiske hensyn

Som ansvarlige for innsamling av data krever det at vi er bevisst egen førforståelse og ståsted i arbeidet med prosjektet (Dalland, 2021, s. 50). På bakgrunn av vår interesse for temaet var vi klar over egne personlige tanker og meninger, men at dette ikke skulle påvirke prosessen eller resultatet i arbeidet vårt. Vi har derfor kontinuerlig jobbet med å være objektive i forhold til utforming av spørsmål og i bearbeidelsen av resultatene.

I arbeid med data er det viktig at vi overholder etiske retningslinjer. Bergsland og Jæger (2014, s. 83) nevner informert samtykke og konfidensialitet som to viktige retningslinjer. Informert samtykke handler om informantenes rettigheter, og som ansvarlige for undersøkelsen er det nødvendig at vi tydelig informerer om dette til våre informanter. Det gjorde vi gjennom å sende ut informasjonsbrev der vi opplyste om at undersøkelsen var frivillig.

Når man bruker mennesker til innsamling av data er det viktig å sikre informantenes konfidensialitet. Ved å holde undersøkelsen anonym, gjennom at Survey-Xact ikke innhentet noen personopplysninger, oppnådde vi dette. I tillegg slettes all innsamlet data etter bearbeiding og innlevering av bacheloroppgaven. Vi hadde i forkant av utsendelse av spørreundersøkelsen kontaktet Norsk senter for forskningsdata (NSD) og forhørt oss om meldeplikt. Svaret vi fikk var at siden dataen ikke kunne knyttes til enkeltpersoner eller spesifikke barnehager trengte vi ikke å sende inn prosjektet til NSD.

4.8 Analyse og bearbeiding av data

På bakgrunn av problemstillingen vår «*Hvordan arbeider barnehager med tilrettelegging og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i det fysiske utemiljøet?*» har vi analysert og

strukturert data etter hva som er av betydning for vår problemstilling. Bærgsland og Jæger (2014, s. 82) beskriver analyse som en kontinuerlig prosess, en måte å tenke og jobbe på, under hele forløpet.

Å analysere datamateriale innebærer å redusere datamengden for å skape struktur og mening (Bærgsland og Jæger, 2014, s. 81). Det første vi gjorde etter innsamling av data var å lese gjennom alle svarene. Etter vi hadde gjort oss kjent med innholdet valgte vi ut data var relevant for vår problemstilling. På den måten kunne vi fjerne det som ikke var aktuelt for vårt arbeid, og heller få fram de svarene vi opplevde var av betydning for vår problemstilling.

Neste steg i prosessen innebar å systematisere svarene, og plassere de inn i ulike kategorier. Det gjorde vi ved å trekke inn sitater vi mente kunne være viktig for å belyse problemstillingen. Denne arbeidsmåten gjorde at vi kom fram til noen hovedfunn vi ønsket å gå videre med. Hovedfunnene delte vi inn i tre ulike kategorier; inkludering, tilrettelegging og personalets rolle. Grunnen til at vi valgte å kategorisere svarene var fordi vi ønsket å skape en tydelig struktur, både for leserne, men også for vår egen del.

Da vi utformet spørsmålene hadde vi en ide om hvordan rekkefølgen skulle være og hvilke spørsmål som passet godt med hverandre. Etter at vi mottok svarene på undersøkelsen og begynte med analysearbeidet, så vi at de ulike svarene passet inn i en annen kategorisering enn det som opprinnelig var tenkt. Dette vil si at rekkefølgen spørsmålene og svarene blir presentert i analysen ikke er den samme rekkefølgen informantene hadde under selve undersøkelsen.

5.0 Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil vi presentere funnene vi har gjort gjennom et kvalitativt spørreskjema. Vi har valgt å legge fram det som er relevant, og som er med på å belyse vår problemstilling; «*Hvordan arbeider barnehager med tilrettelegging og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i det fysiske utemiljøet?*».

5.1 Inkludering

Det første vi spurte informantene om var hvilken forståelse de har av inkluderingsbegrepet. Alle informantene viste til en felles forståelse rundt inkludering, der de trekker fram at barn skal inkluderes i barnehagen uavhengig av funksjonsnivå. Alle barn skal bli møtt med anerkjennelse, omsorg og respekt. Informant D understreker dette ved si;

Inkludering handler om at alle skal føle tilhørighet i gruppen.

I spørreskjemaet forteller informant A hvordan de ser på inkludering i barnehagen;

Alle skal inkluderes ut i fra der de er, og det er derfor ikke noen fasit på hvordan ting skal gjøres/ oppgaver løses. Noen har mer utfordringer enn andre, men alle er like mye verdt.

Neste spørsmål handlet om hvordan barnehagene jobber med inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne. Det ble ikke presisert i spørsmålet om vi var ute etter arbeidsmåter, tiltak eller andre ting, fordi vi følte at uansett hva som kom fram ville det være av betydning for oppgaven vår. I besvarelsene trekker informantene fram flere måter å arbeide med dette på, hvor informant A nevner at:

Vi jobber i både små og store grupper, der barna skaper gode relasjoner både med andre barn og med voksne.. Det er viktig å finne balansen, her er det også ulikt fra barn til barn hva som er med på å gjøre dagen til en god dag.

Informant C legger vekt på at alle barn skal delta ut fra sitt eget nivå og funksjonsevne. Barnehagen legger til rette for turer og aktiviteter der barna skal få kjenne på mestring, og understreker det med å si;

Vi ser muligheter og ikke hindringer.

Det kommer også tydelig fram hvor viktig det er med god kompetanse i personalgruppen for barn med nedsatt funksjonsevne. Informant D forklarer at målrettet arbeid er med på å:

Øke kompetansen blant personalet for å inkludere barn med nedsatt funksjonsevne.

Tilgang på ressurser og kompetanse blir nevnt som en felles utfordring hos flere av informantene. Det er vanskelig å jobbe med tilrettelegging og inkludering når ulike rammer ikke strekker til. Både informant A og B forteller om dette, hvor informant B tydeliggjør at;

Å få de ekstra ressursene til barn som trenger det kan være krevende og vanskelig, og få tak i nok flinke folk er også krevende.

5.2 Tilrettelegging og universell utforming av utemiljøet

Videre spurte vi informantene om hvordan de tilrettelegger uteområdet for barn med nedsatt funksjonsevne. Informantene understreker at det skal gis mulighet for at alle barn skal kunne bevege seg fritt rundt på barnehagens områder. Informantene uttrykker at det innebærer å blant annet fjerne ulike barrierer. Informant D nevner at de til en viss grad har tilpasset uteområdet sitt, men at det likevel er utfordringer rundt tilretteleggingen;

Vi kunne tilrettelagt mer på uteområde, men pr. nå har vi for lite kunnskap til hvordan vi kan gjøre det.

Deretter ville vi vite om barnehagene hadde gjort noen konkrete tiltak i utformingen av uteområdet. Flere av informantene påpeker at de har valgt å dele inn uteområdet i forskjellige soner som skal bidra til at alle barn skal kunne oppleve mestring og glede ved å være ute. Informant A forklarer at;

Inndeling av soner bidrar til at utrygge barn behersker utetiden bedre, ved at de får muligheten til å være i mindre grupper.

Hvordan uteområdet er utformet med tanke på tilgjengelighet blir også belyst her, gjennom informant D sitt svar;

På uteområdet er det muligheter til å komme frem med rullestol nesten overalt.

Informant B viser også til et konkret tiltak de har valgt å innføre i arbeidet med å fremme inkludering i barnehagen;

Vi har fått ordnet en vennskapsbenk der barna kan sette seg hvis de ikke har noen å leke med. Her er tanken at andre barn kan komme og hente deg inn i lek eller at voksne lettere kan fange opp de barna som er alene.

Vi var interessert i å få vite mer om de ulike barnehagenes arbeid, og spurte derfor om de hadde noen retningslinjer om universell utforming. Informant A og B viser til at det finnes lovverk til bygg som ivaretar krav om universell utforming. Disse kravene har blitt tatt hensyn til i deres barnehager. Informant C derimot forklarer:

Vi har ikke fått noen beskjeder om retningslinjer.

5.3 Personalets rolle

Vi ønsket også å få et innblikk i informantenes tanker rundt egen rolle i barnehagen. Vi stilte derfor et spørsmål med formuleringen; *har du et ansvar for tilretteleggingen av utemiljøet?* Alle informantene forklarer at man skal tilrettelegge for et trygt og tilpasset utemiljø for alle barn.

Informant C uttrykker dette med;

Pedagogisk leder har et faglig ansvar for å tilrettelegge utemiljøet når man ser behov for endring, samt at lederteamet sammen med styrer planlegger uteområdet når vi ser det er behov for endringer.

Informant B trekker fram kommunes ansvar, men understreker likevel egen rolle;

Ansvaret ligger høyere opp i kommunen, eiendomsdrift. Men vi er jo aktivt med i å kontrollere, følge opp og få reparert, skiftet ut ting som trengs.

Informant D understreker at det å tilrettelegge for et trygt og tilpasset miljø for alle handler om;

Det skal være rom for alle barn i barnehagen og det er vårt ansvar å tilrettelegge.

5.4 Annet

Til slutt spurte vi om det var noe informantene ønsket å nevne som kunne være aktuelt for oppgaven vår. Informant B forteller;

Det kan være en utfordring å innfri alle de ulike aktørenes krav, som foreldre, kommune og lovverk.

5.5 Hovedfunn

Ut ifra funnene fra datamaterialet sitter vi igjen med et inntrykk av at informantene har klare tanker og en relativt lik forståelse av inkluderingsbegrepet. Viktigheten med tilrettelegging og inkludering kommer tydelig fram, men det ser ut til at utfordringene ligger i utførelsen av arbeidet med tanke på kompetanse og ressurser. Dette er noen av våre hovedfunn vi vil ta med videre i drøftingen.

6.0 Drøfting

I dette kapittelet skal vi drøfte våre funn opp mot presentert teori fra kapittel 3. I analysekapittelet ble funnene presentert gjennom tre ulike kategorier; inkludering, tilrettelegging og personalets rolle. I dette kapittelet har vi valgt å beholde en lik form for inndeling, med hovedfokus på inkludering, tilrettelegging og kompetanse og holdninger hos personalet. Det som blir drøftet nedenfor er med på å belyse vår problemstilling; *Hvordan arbeider barnehager med tilrettelegging og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i det fysiske utemiljøet?*

6.1 En inkluderende barnehage

Inkludering har en betydelig plass i barnehagen, og blir gjennom både barnehageloven og rammeplanen presentert som verdifullt for å skape et godt barnehagefelleskap. Informantene viser en felles forståelse av inkluderingsbegrepet der de trekker fram at alle barn skal møtes med anerkjennelse, omsorg og respekt. Viktigheten av at alle barn skal inkluderes uavhengig av funksjonsnivå blir også trukket fram i datamaterialet. Dette bygger på rammeplanens verdigrunnlag, som forteller at barnehagen skal «synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og respekt» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 5). I arbeidet med verdiene; «tilhørighet, deltakelse og potensiale i et mangfoldig samfunn» som Odom, Buysse og Soukakou (referert i Solli, 2017, s. 43) referer til i sin definisjon av inkluderingsbegrepet, viser en av informantene at det er viktig å se muligheter framfor hindringer. Dette er av betydning for at barn skal kunne delta ut ifra sitt eget nivå og funksjonsevne. Vi tolker informantenes beskrivelser av inkluderingsbegrepet som at barnehagene har en forståelse for at tilrettelegging av det fysiske miljøet er en viktig faktor for inkludering. Det handler om at barn kan oppleve inkludering ved at barnehagen utformer og tilpasser uteområdet på en slik måte at funksjonsnedsettelsen kan bli irrelevant. Det innebærer for eksempel å ta stilling til hvor lekeapparatene plasseres eller i hvor stor grad terrenget fremstår som fremkommelig. En av informantene legger dette til grunn i deres tilrettelegging av det fysiske miljøet hvor det forklares at; *På uteområdet er det muligheter til å komme frem med rullestol nesten overalt*. Dersom det ikke blir tatt hensyn til faktorer som kan påvirke funksjonsnedsettelsens relevans, kan dette sette en begrensning for barns mulighet til å delta. Ved at barnet blir ekskludert fra leken kan det føre til at det mister muligheten til å være sosial, og til å skape gode vennskskapsrelasjoner (Hoven & Mørland, 2014, s. 238). Dette strider imot likestillings- og diskrimineringsloven (2018, § 1) da vi tenker at det å ta bort barnets mulighet til å delta i felleskapet kan være med på å diskriminere barnet.

I deres arbeid med en inkluderende barnehage viser informantene en forståelse for at barn er unike individer med ulike opplevelser av hva inkludering kan handle om. I barnehageloven § 2 (2005) framkommer det at «barnehagen skal ta hensyn til barnets (...) funksjonsnivå». Barn har ulike interesser og ønsker, noe som har betydning for hva de opplever som en meningsfull aktivitet. I sammenheng med dette kan vi se på det informantene trekker fram, hvor deres tilretteleggingsarbeid tilpasses da de opplever at; *Det er viktig å finne balansen, her er det også ulikt fra barn til barn hva som er med på å gjøre dagen til en god dag.* På bakgrunn av informantens forklaring kan det innebære å tilrettelegge et utemiljø som oppleves både meningsfullt og gjennomførbart for alle (Ytterhus, 2021, s. 234). Dette støtter opp om Qvortrups forklaring av *opplevd inkludering*, som legger vekt på barnets individuelle opplevelse (Åmot & Ytterhus, 2021, s. 595). På bakgrunn av denne forståelsen av inkludering, ser vi det som en forutsetning at personalet tar barns medvirkning på alvor. Slik ka man på best mulig måte tilrettelegge for et miljø som er tilpasset hvert enkelt barn. Ved at barna får innflytelse på det som angår dem, og personalet lytter til deres innspill, kan man få bedre kjennskap til barnas interesser. På den måten kan man utforme et uteområde som kan oppleves både motiverende og meningsfullt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). I tillegg til å lytte til barnas innspill for å bli kjent med deres interesser, bør personalet også være oppmerksomme på hva barnet faktisk liker å bruke tiden sin på (Franck & Glaser, 2021, s. 313). Vi vet at barn liker å være sammen med andre i et fellesskap, derfor ser vi det som nødvendig at personalgruppen tilrettelegger et utemiljø hvor både aktivitetene og utformingen gir mulighet for deltakelse for alle (Moe & Valseth, 2014, s. 367). Vi tenker at det er barns opplevelse av uteområdet som er det viktigste, så ved å forstå at det er barn som er den viktigste brukergruppen, kan det være med på å legge grunnlag for et godt tilrettelagt utemiljø. Ved å ikke ha et tilgjengelig uteområde, eller aktiviteter der ikke alle får deltatt, tenker vi at dette kan hindre barn i å danne relasjoner og vennskap.

6.2 Tilrettelegging og universell utforming av utemiljøet

Hvordan barnehagene tilpasser uteområdet kan knyttes opp til Jan Tøssebros (2021, s. 24) beskrivelse av ulike forståelser av funksjonshemming. En av informantene uttrykker at det er viktig å fjerne ulike funksjonshemmende barrierer slik at barn får frihet til å bevege seg fritt på uteområdet. Dette kan ses i sammenheng med et relasjonelt perspektiv som peker på at utforming av omgivelser og krav til menneskets funksjon kan påvirke deres mulighet for inkludering og deltakelse. En slik relasjonell tilnærming kan bidra til at barn med nedsatt funksjonsevne opplever seg inkludert ved at utfordringer både hos individet og i barnehagens

miljø minimeres (Kassah & Kassah, 2021, s. 40). På den andre siden, hvis personalet har en medisinsk forståelse, kan dette synet på barn føre til at det er barnet som må tilpasse seg omgivelsene. Vi forstår det dermed som viktig med en bevissthet rundt tilnærminger til funksjonshemming. Det handler om at barnehagene ikke ser på barnet som funksjonshemmet, men at det er omgivelsenes krav til barnets funksjon og barnehagens utemiljø som kan sette en begrensning for barnets deltakelse.

Det kommer fram i datamaterialet at en arbeidsmåte med inkludering og utforming av omgivelsene handlet om å dele uteområdet inn i forskjellige soner, og barnegruppen i mindre grupper. En av informantene forklarte at inndeling i mindre grupper skulle bidra til at utrygge barn behersket utetiden bedre. Det at de delte inn i soner og mindre grupper, opplevdes som nyttig nettopp fordi flere barn fikk deltatt i uteaktivitetene. En slik arbeidsmåte støtter opp under Inger-Marie Lid (2009, s. 24) sitt utsagn, at når man oppnår løsninger for alle, styrker det muligheten for at mennesker kan møtes som likeverdige. Men hva betyr det å få et likeverdig tilbud? Vi oppfatter det som at når personalet skal gi like muligheter, handler ikke det nødvendigvis om å gi *samme* muligheter. På bakgrunn av det opplever vi det som viktig at personalet legger opp til arbeidsmåter og tilrettelegging etter barnets funksjonsnivå og interesser. Dersom personalet begrenser seg til å kun legge opp til aktiviteter der alle skal delta, kan det føre til at noen barn ikke gis muligheten til å være med, da det ikke blir tatt hensyn til deres mestrings- og funksjonsnivå. Mestring er viktig for barns livskvalitet, og kan være med på å legge grunnlag for blant annet trivsel og utvikling. Det er nødvendig at personalet har kunnskaper og bevissthet rundt barnets interesser og funksjonsnivå slik at man kan legge opp til at barnet skal få oppleve mestringsfølelse (Sjøvik, 2014, s. 46-47). Dette kan ses i henhold til likestillings- og diskrimineringslovens (2018, § 1) formål om at ingen skal diskrimineres på grunn av funksjonsnedsettelse. Loven viser til at man skal fremme likeverd og like muligheter, noe vi opplever at informantene legger til grunn i sitt tilretteleggingsarbeid når informantene forklarer at de *ser muligheter og ikke hindringer*. Å være klar over at det er behov for tilrettelegging i barnegruppen kan føre til at man blir bevisst arbeidsmåter som kan minimere sjansen for at barn blir utsatt for diskriminering. I et slikt arbeid er det pedagogisk leder sitt ansvar å øke kompetansen blant de ansatte for å oppnå en slik bevissthet i personalgruppen (Kunnskapsdepartementet, 2018-2022, s. 8).

En av informantene viser til et konkret eksempel på arbeidsmåter knyttet til inkludering, der målet er å unngå ekskludering. Deres arbeid med inkludering omhandler alle barna i barnehagen, og de har derfor valgt å lage en vennskapsbank der barn som ikke har

noen å være med kan sette seg. Benken skal bidra til at både voksne og barn blir oppmerksomme på de som sitter der, og på den måten kan de inkludere dem i deres aktiviteter. Barn med nedsatt funksjonsevne har større risiko for å bli ekskludert. Derfor opplever vi at en slik arbeidsmåte kan være et bra tiltak for å fremme fellesskap og relasjoner (Ytterhus, 2018, s. 221).

Hvem som er ansvarlig for selve utformingen av barnehagens miljø består av flere grupper mennesker. Tar man utgangspunkt i en av informantens utsagn; *ansvaret ligger høyere opp i kommunen, eiendomsdrift*, kan dette ses sammen med at kommunes plikt til å tilrettelegge framkommer når det er et større behov for tilrettelegging enn det ordinære barnehagetilbudet tilbyr. Det handler om at kommunen må gjøre vurderinger for hvordan barnehagetilbudet tilrettelegges for alle barn, noe som innebærer, blant annet, å se på den fysiske utformingen (Utdanningsdirektoratet, 2018). Selv om det stilles krav til kommunen, har også barnehageeier et ansvar for at barnehagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne samsvarer med loven. I henhold til § 7 i barnehageloven (2005), som omhandler ansvarsfordeling innenfor tilrettelegging av barnehagetilbudet, er det dermed essensielt at barnehageeier er oppdatert på gjeldene lover, slik at barnehagen samsvarer med kravene som stilles i ulike forskrifter og lovverk. Det er personalet som er til stede i barnehagen og som ser hvordan tilrettelegging kan være med på å fremme eller svekke barns mulighet for deltakelse og inkludering: Derfor opplever vi det som helt nødvendig at personalet er delaktige i tilretteleggingen av det fysiske miljøet. Dette blir også understreket i rammeplanen som forteller at barnehagen «skal tilpasse det allmenpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger (...). Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den (...) fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 31).

Som vi ser har kommunen et særlig ansvar for at barnehagene er universelt utformet. Vi opplever samtidig at rammeplanens bruk av ordet *skal* forklarer viktigheten av at barnehagen også har en sentral rolle i dette arbeidet.

6.3 Kompetanse og holdninger i barnehagen

I tråd med FNs barnekonvensjon (2003, art. 23) som beskriver at “barn som er psykisk eller fysisk funksjonshemmet skal ha et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer verdighet, fremmer selvtillit og letter barnets deltakelse i samfunnet”, blir det viktig at barnehagens tilbud og miljø gjenspeiler disse verdiene. For å sikre at et slikt krav innfris, hvor

barnets deltakelse og dets rett til et likeverdige tilbud blir satt i fokus, er det nødvendig at personalet har kompetanse om hvilke utfordringer et barn kan møte. På den måten kan det tilrettelegges ut ifra barnets forutsetninger. For man kan jo stille seg spørsmål om hvordan barnehager kan tilrettelegge for hvert enkelt barn dersom man ikke er kjent med ulike funksjonsnedsettelse, og utfordringer som kan følge med.

Selv om det er en diskusjon om det skal settes merkelapper på barn, fordi det kan føre til stigmatisering og ekskludering, kan likevel slike begreper bidra til å synliggjøre blant annet behov og muligheter hos barnet (Kunnskapsdepartementet, 2005, s. 8). Det må også trekkes fram hvordan personalet bruker disse begrepene om barn. Om tonefallet hos personalet er positivt eller negativt ladet kan ha betydning for hvordan funksjonsnedsettelsen oppfattes. Hvordan personalet opptrer og fremmer sine egne holdninger kan ha betydning for barnas syn på både seg selv og andre. Da barn kan bli formet av holdninger rundt dem er det av betydning at personalet ikke snakker om barnet og dens funksjonsnedsettelse på en negativ måte (Sjøvik, 2014, s. 43). Det er viktig når man skal arbeide med tilrettelegging at man passer på at diagnosen til barnet, eller den kategorien det er plassert i, ikke overskygger det faktum at barnet er mest barn. Funksjonsnedsettelsen definerer ikke barnet, men setter heller en føring for hvordan man kan forstå funksjonsnedsettelsen. Det handler ikke om å plassere barn i båser, men heller å opparbeide en forståelse og kompetanse som blir en viktig forutsetning for tilretteleggingen (Arnesen et. al, 2017, s. 104). Dersom pedagogisk leder ikke har kjennskap til barnets behov og forutsetninger, kan en konsekvens være at man legger opp til aktiviteter som ikke er tilpasset deres mestringsnivå. I henhold til Hilchen Sommerschildts forklaring av mestring opplever vi det viktig at barn får delta på aktiviteter tilpasset deres mestringsnivå, som igjen kan ha betydning for deres utvikling av eget selvbilde (Moe & Valseth, 2014, s. 372). På bakgrunn av dette kan vi se fordelene med å ha noen begreper og forståelser å lene seg på, men samtidig anerkjenne barnet som et unikt og selvstendig individ. Dette kommer også fram i et av funnene våre hvor informantene forteller at de ønsker å *tilrettelegge et utemiljø som er trygt og tilpasset alle*. Den kunnskapen barnehager tilegner seg rundt ulike funksjonsnedsettelse kan dermed være avgjørende for å oppnå nettopp det informantene uttrykker som viktig i tilretteleggingen av utemiljøet. Informantenes tydeliggjøring om å tilrettelegge utemiljøet samsvarer også med plan- og bygningslovens prinsipp om at universell utforming skal ivaretas i planleggingen (2008, § 1), samt § 17 i likestillings- og diskrimineringsloven (2018) som omhandler universell utforming.

Til tross for at informantene har en forståelse rundt det viktige inkluderingsarbeidet trekker de fram utfordringer i å realisere dette. Faktorer som mangel på både ressurser og kompetanse står sentralt, og blir presisert av den ene informanten som sier; *Å få de ekstra ressursene til barn som trenger det kan være krevende og vanskelig, og få tak i nok flinke folk er også krevende.* Det kommer fram i funnene at mangel på flinke folk påvirker inkluderings- og tilretteleggingsarbeidet, noe som støttes av kunnskapsdepartementets presisering om at «Personalet og deres kompetanse er barnehagens viktigste ressurs og en forutsetning for at barnehagen skal være en god arena for omsorg, lek, danning og læring» (Kunnskapsdepartementet, 2021).

På bakgrunn av kunnskapsdepartementets forklaring ser vi likevel ut fra våre funn at det er vanskelig å oppnå god nok kvalitet på grunn av mangel på kompetanse. Utfordringen i å få tak i nok folk med tilstrekkelig kompetanse virker til å prege det pedagogiske arbeidet, noe vi tenker kan ses opp mot pedagognormen. I 2017 ble pedagognormen skjerpet, hvor det skulle stilles krav til barnehagens pedagogiske bemanning for å sikre barn et forsvarlig og godt kvalitetsmessig tilbud (Utdanningsforbundet, 2018). Blant grunnene til denne innskjerpingen var et ønske om å øke kompetansen i barnehagen, da dette anses som den viktigste faktoren for et godt pedagogisk tilbud. Selv om krav til grunnbemanning har blitt en forskrift, ser vi likevel i våre funn at det oppleves utfordrende å realisere pedagognormen, nettopp fordi det er mangel på folk med tilstrekkelig kompetanse.

Da både barnehageloven og rammeplanen fastslår barnehagens ansvar for inkludering tenker vi det er nødvendig at personalet sitter med kompetanse om blant annet nedsatt funksjonsevne, universell utforming og mangfold. I et av funnene våre forklarer en informant at de driver med målrettet arbeid som kan bidra til å *«øke kompetansen blant personalet for å inkludere barn med nedsatt funksjonsevne»*. Vi forstår informantenes utsagn som at deres målrettede arbeid handler om et ønske om å skape en inkluderende barnehage for alle, uavhengig av ulikheter i barnegruppen. Å arbeide for en barnehage med slike verdier står i tråd med stortingsmelding 6 (Kunnskapsdepartementet, 2019-2020), der det presiseres at barnehagene skal gi mulighet for alle, uavhengig av forskjeller. Om en slik kompetanse ikke blir representert i personalgruppen kan det være vanskelig å vite hvordan man kan overføre rammeplanens innhold inn i barnehagehverdagen. En slik utfordring legger også en av informantene til grunn, da det formuleres at; *«Vi kunne tilrettelagt mer på uteområde, men pr. nå har vi for lite kunnskap til hvordan vi kan gjøre det»*. Dersom personalet ikke har tilstrekkelig med kompetanse kan det være med på å svekke kvaliteten på barnehagetilbudet

for barna. Rammeplanen er med på å legge føringer for barnehagens innhold. Den sier blant annet noe om barnehagens verdigrunnlag, og vi opplever det dermed som essensielt at personalet er innforstått med hvilken plass rammeplanen skal ha i barnehagens virksomhet. Sjøvik (2014, s. 43) forteller at kan det være mer omfattende å tilrettelegge for barn med nedsatt funksjonsevne, men vi tenker at det da blir desto viktigere med kunnskap hos personalet om mangfoldet som blir representert i barnehagen. For å unngå at barnehagens miljø skaper barrierer for barna, blir det dermed en forutsetning med kompetanse om funksjonsnedsettelse i personalgruppen, og i samspill med barns medvirkning kan man på den måten tilrettelegge etter barnets funksjonsnivå og interesser.

Hvordan personalet ser og møter barn med funksjonsnedsettelse kan ha påvirkning på gjennomføringen av arbeidet med en inkluderende barnehage. Personalet kan sitte på mye god kunnskap, men dette blir nødvendigvis ikke praktisert dersom man har holdninger og verdier som strider imot rammeplanens verdigrunnlag. Personalets holdninger og verdier kan være med på å fremme, men også svekke, barnets rett til deltakelse og inkludering i fellesskapet. I likhet med dette poengterer Sjøvik (2014, s. 43) at det er essensielt å bli bevisst egne holdninger og verdier, slik at man ikke legger føringer for forskjellsbehandling i barnegruppen. Hvilke holdninger og verdier man har til barn med funksjonsnedsettelse kan påvirke hva slags tilnærming man har til funksjonshemming. Dersom barnet blir sett på som et problem, kan motivasjonen personalet har for å tilrettelegge utemiljøet rundt barnet reduseres, og dermed svekke arbeidet. I en slik medisinsk tilnærming anses barnet som et problem som må tilpasse seg barnehagens eksisterende utforming, framfor at barnehagen tilpasser sitt fysiske miljø etter barnets behov. På bakgrunn av dette blir det viktig med holdninger og verdier som samsvarer med Jan Tøssebro (2021, s. 15) beskrivelse av en relasjonell tilnærming. Med en slik tilnærming jobber personalet for å hindre diskriminering, samt fremme likeverd slik at barn med nedsatt funksjonsevne får en verdsatt posisjon i fellesskapet. Holdninger som dette vil stå i tråd med rammeplanens presisering om at personalet må reflektere over holdning «for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 6).

Mangel på kompetanse kan se ut til å være et problem i barnehager på landsbasis, noe som har ført til at regjeringen har videreutviklet en kompetansestrategi for å øke kompetansen i barnehagen (Kunnskapsdepartement, 2018-2022, s. 7). Som det kommer fram i et av funnene, at det er utfordringer i å få tak i nok folk med kompetanse, stilles det derfor et krav til styrer

og pedagogisk leder om å veilede og utvikle personalets kompetanse slik at personalgruppen får en felles forståelse for kvaliteten i barnehagen. Vi forstår det som nødvendig at personalet har en felles forståelse for kvaliteten i barnehagen, slik at de kan jobbe sammen for å gi et best mulig tilbud til barnegruppen. Det er en forutsetning at styrer og pedagogisk leder arbeider for dette, nettopp fordi «en vellykket omsetting av rammeplanens innhold til praksis er avhengig av de ansattes kompetanse» (Kunnskapsdepartementet, 2021).

Siden det legges vekt på at barnehagepersonalet også har en viktig rolle i den fysiske tilretteleggingen, opplever vi på bakgrunn av den reviderte kompetansestrategien at pedagogisk leder har et ansvar for å sikre at alle i personalgruppen jobber for å oppfylle kravene rammeplanen setter (Kunnskapsdepartementet, 2018-2022, s. 7). Det innebærer at personalet må være observante på om den fysiske utformingen stimulerer til deltakelse og inkludering for alle. Ved at personalet har en observerende holdning vil man på et tidlig tidspunkt kunne se om utemiljøet er tilstrekkelig utformet. Vi tenker at det handler om å lytte til barnets interesser og behov, og på den måten følge opp slik en av informantene forteller; *vi er jo aktivt med i å kontrollere, følge opp og få reparert, skiftet ut ting som trengs*. Vi opplever det derfor som viktig, at til tross for at kommunen sammen med barnehageeier har et overordnet ansvar, må ikke barnehagen fraskrive seg det ansvaret de er gitt.

6.4 Oppsummering

For å få fram det som nå har blitt drøftet, vil vi gi en oppsummering av våre hovedfunn. Både barnehageloven og rammeplanen presiserer at barnehagen har et ansvar for å inkludere barn, uavhengig av funksjonsnivå. Gjennom denne drøftingen opplever vi at informantene bygger på en slik praksis, hvor verdier som likeverd, mangfold og alles rett til deltakelse står sterkt. Å rette fokuset mot arbeidsmåter og metoder, jobbe med holdninger i personalgruppen slik at alle barn blir sett på som en ressurs, og samtidig tilegne seg kompetanse om ulike funksjonsnedsettelse, er alle viktige faktorer for å tilrettelegge et inkluderende utemiljø for barn med nedsatt funksjonsevne.

Hvilket perspektiv den pedagogiske lederen har på funksjonsnedsettelse kan virke bestemmende for hvordan tilrettelegging i barnehagen utføres. Fordi begrepet funksjonsnedsettelse er så mangfoldig er det viktig å tilrettelegge for et utemiljø som er tilpasset alle slik at barn med ulike funksjonsnedsettelse kan bli inkludert. Dette arbeidet avhenger av at barnehagen jobber ut fra et verdigrunnlag som bygger på inkludering for alle barn. Det ser ut til at det er en forståelse blant informantene at det er barnehagens ansvar i å

tilpasse uteområdet etter barnets behov, og ikke at det er barnet som må tilpasse seg barnehagens allerede eksisterende utemiljø. Dette er viktig prinsipp, nettopp fordi barnehagen ikke skal skape funksjonshemmende barrierer som kan hindre barnets muligheter til å bli inkludert. Vi har drøftet betydningen av personalets holdninger, og at dersom de står i tråd med en relasjonell tilnærming, vil dette være av betydning for hvordan barn blir møtt i barnehagen.

Til tross for at informantene viser forståelse for inkluderingsbegrepet, og verdien av tilrettelegging, opplever vi samtidig at barnehagene finner det utfordrende å oppfylle rammeplanens og andre lovverks målsetninger, da informantene viser til mangel på kompetanse og andre ressurser i sine barnehager. Vi har drøftet hvordan dette kan være med på å påvirke kvalitetstilbudet i barnehagen. Vi har og drøftet muligheter til å bli inkludert ved å fremme betydningen av tilstrekkelig kompetanse i personalgruppen. Det handler om å tilrettelegge for hvert enkelt barn der arbeidet skal ta utgangspunkt i deres funksjonsnivå, mestringsnivå og medvirkning. Vi vil også understreke verdien av å tilrettelegge for aktiviteter, der målet er å gi like muligheter, men ikke nødvendigvis de samme muligheter. Dette kan ha betydning for at barn blir møtt på en likeverdig måte, og at de opplever barnehagen som meningsfull.

7.0 Avslutning

Vi har gjennom denne oppgaven forsøkt å belyse problemstillingen vår; *Hvordan arbeider barnehager med tilrettelegging og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i det fysiske utemiljøet*. Dette har vi gjort gjennom innsamlet data fra et kvalitativt spørreskjema, og sett det opp mot relevant teori og lovbestemmelser. I dette prosjektet har vi ønsket å se nærmere på hvordan barnehager arbeider for tilrettelegging og inkludering i barnehagen. Vi har også gjennom spørreundersøkelsen fått innblikk i spennende tanker og erfaringer rundt informantenes holdninger og kompetanse, og hvordan faktorer som disse kan påvirke deres arbeid.

I denne oppgaven har vi fokusert på barn med nedsatt funksjonsevne, på bakgrunn av at temaet er aktuelt i både barnehagen og i samfunnet ellers. Inkluderingsbegrepet har vært i utvikling de siste årene, men det er fortsatt behov for å rette oppmerksomheten mot hvordan man kan inkludere barn med nedsatt funksjonsevne. Vi opplever dette som et aktuelt tema på bakgrunn av informantenes utsagn om at kompetansen i deres barnehager ikke er tilstrekkelig nok.

Barnehagene viser til flere måter å jobbe med inkludering og tilrettelegging på i barnehagen, og trekker fram viktigheten av tilstrekkelig med kompetanse og ressurser i personalgruppen. Det å anerkjenne mangfoldet i barnehagen, og tilegne seg kunnskap om ulike funksjonsnedsettelse er viktig for at barn skal møtes på en likeverdig måte. For å oppnå dette er det en forutsetning at personalet møter barn med en relasjonell tilnærming, og inkluderer barnets stemme i arbeidet med utforming av utemiljøet. Dette er betydningsfullt for den inkluderende barnehage.

7.1 Veien videre

Hvis vi hadde hatt muligheten til å jobbe videre med dette prosjektet ville vi først og fremst inkludert barneperspektivet. Å få et større innblikk i barns opplevelser av tilretteleggingen og muligheten for å bli inkludert, tror vi hadde vært betydningsfullt for denne oppgaven. Som vi tidligere har nevnt er barn den viktigste brukergruppen, og vi anser det derfor som stor verdi å inkludere deres stemme og opplevelse i belysning av vår problemstilling.

I tillegg ville vi også reist ut til barnehagene for å se hvordan deres utemiljø er utformet. Om vi hadde fått muligheten til å se hvordan tilrettelegging kan gjennomføres, tror vi det kunne

vært til stor inspirasjon for et videre arbeid. Samtidig som vi kunne fått innblikk i barnehagens utforming, ville det også gitt oss muligheten til å snakke fysisk med informanter, og dermed få en enda dypere forståelse for deres tanker og erfaringer.

Gjennom denne oppgaven har vi tilegnet oss større bevissthet rundt temaet inkludering og tilrettelegging. Den kompetansen vi sitter igjen med etter dette prosjektet har gitt oss en forståelse for hvordan man kan inkludere og tilrettelegge for alle barn, uavhengig av funksjonsnivå. Vi opplever denne kompetansen som verdifull, og som vi vil ta med oss ut i arbeidslivet. Motivasjonen har økt i stor grad gjennom dette arbeidet, og det er på bakgrunn av informantenes utsagn og prosessen med innhenting av teori sammen med drøfting som har tydeliggjort hvor betydningsfullt dette temaet er. Vi har dermed et ønske om å videreføre kompetansen og bevisstheten vi nå har tilegnet oss ut i arbeidslivet.

8.0 Litteraturliste

- Aamodt, G., Lund, E. & Gjersø, L. (2018, 05.10). *Bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm i barnehagene*. Utdanningsforbundet. <https://www.utdanningsforbundet.no/var-politikk/publikasjoner/2018/bemanningsnorm-og-skjerpet-pedagognorm-i-barnehagene/>
- Arnesen, A-L., Kolle, T. & Solli, K-A. (2017). De problematiske kategoriene i institusjonelle og faglige sammenhenger. I A-L. Arnesen (Red.), *Inkludering – Perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. (s. 93-111.) Universitetsforlaget.
- Barnehageloven (2005). *Lov om barnehager* (LOV-2005-06-17-64). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Bergsland, M.D. & Jæger, H. (2014). Bacheloroppgaven. I M.D. Bergsland & H. Jæger (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (s. 51-86) Cappelen Damm Akademisk.
- Bjørngen, K. (2018). Bevegelsesglede – i et barnehageperspektiv. I V. Glaser., K. Moen., S. Mørreaunet. & F. Søbstad (Red.), *Barnehagens grunnsteiner: Formålet med barnehagen* (s. 250-259). Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utg.) Gyldendal.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. (6. utg.) Gyldendal Akademisk.
- Drugli, M.B. (2019). *Liten i barnehagen*. (3.utg.) Cappelen Damm Akademisk.
- FNs Barnekonvensjon. (1991). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Forskrift om pedagogisk bemanning og dispensasjon i barnehager (2017). *Forskrift om pedagogisk bemanning og dispensasjon i barnehager* (FOR-2017-06-22-1049). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-06-22-1049>
- Franck, K, & Glaser, V. (2014). Rett til medvirkning for barn med særskilte behov. I P. Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle: Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (s. 304-320). Universitetsforlaget

Hoven, G. & Mørland, B. (2014). Lek for alle barn? I P, Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle: Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (s. 233-250). Universitetsforlaget.

Kunnskapsdepartementet (2017). *Rammeplan for barnehagen: Barnehagens fagområder*. Udir. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/>

Kunnskapsdepartementet. (2005). *Temahefte om barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen*. Regjeringen.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/temahefte/om_barn_med_nedsatt_funksjonsevne_i_barnehagen.pdf

Kunnskapsdepartementet. (2018-2022). *Kompetanse for fremtidens barnehage: Revidert strategi for kompetanse og rekruttering 2018-2022*. Regjeringen.

https://www.regjeringen.no/contentassets/7e72a90a6b884d0399d9537cce8b801e/kompetanse_strategi-for-barnehage-2018_2022.pdf

Kunnskapsdepartementet. (2007-2010). *Kompetanse i barnehagen. Strategi for kompetanseutvikling i barnehagesektoren*. Udir.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/kompetansestrategien/kompetanse_3korr.pdf

Kunnskapsdepartementet. (2021). *Kvalitet i barnehagen*. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/kvalitet-i-barnehagen/id2612951/>

Kvistad, F. & Søbstad, F. (2005). *Kvalitetsarbeid i barnehagen*. Cappelen Damm Akademisk

Lid, I. M. (2009). *Hva kan man oppnå gjennom universell utforming? En undersøkelse av ulike sider ved begrepet*. Formakademisk, 2 (1).

<https://doi.org/10.7577/formakademisk.57>

Likestillings- og diskrimineringsloven – Idl. (2018). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (Lov-2017-06-15-51). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>

Meld. St. 6 (2019-2020). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.st.-6-20192020/id2677025/>

Moe, M, & Valseth, M. L. (2014). En barnehage for alle – med inkludering som overordnet mål. I P, Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle: Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (s. 235-374). Universitetsforlaget.

Norges Handikapforbund. (2011). *Hva er universell utforming?* NHF.

https://nhf.no/wp-admin/admin-ajax.php?juwpfisadmin=false&action=wpfd&task=file.download&wpfd_category_id=155&wpfd_file_id=7822&token=&preview=1

Plan og bygningslov (2008). Lov om planlegging og byggesaksbehandling (Lov-1985-06-14-77). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>

Risan, L., C. & Norve, S. (2013). *Universell utforming og den vanskelige avgrensningen av «alle»*. Formakademisk, 6 (3). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.436>

Sjøvik, P. (2014). En barnehage for alle med mangfold som ressurs. I. P. Sjøvik (Red.), *En barnehage for alle: Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (s. 38.58). Universitetsforlaget.

Solli, K-A. (2017). Inkludering i barnehagen i lys av forskning. I A-L. Arnesen (Red.), *Inkludering – Perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. (s. 36-61.) Universitetsforlaget.

Tøssebro, J. (2021). *Hva er funksjonshemming* (2. utg.) Universitetsforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2018, 06. 06). *Hva kan tilrettelegging gå ut på?*

Udir. <https://www.udir.no/utdanningslopet/barnehage/ansatte/tilrettelegging-av-barnehagetilbudet-for-barn-med-nedsatt-funksjonsevne/hva-kan-tilretteleggingen-ga-ut-pa/>

Ytterhus, B. (2018). Funksjonshemmede barn og fysisk aktivitet i barnehagen. Sosial deltakelse og inkludering. I E.B, Sandseter., T, Hagen. & T, Moser (Red), I *Kroppslighet i barnehagen: Pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (s. 216-235) Gyldendal.

Åmot, I. & Ytterhus, B. (2021). Spesialpedagogisk arbeid i barnehagen. I E, Befring., K-A, Næss. & R, Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (s. 589-611) Cappelen Damm Akademisk.

9.0 Vedlegg

9.1 Informasjonsskriv

Informasjonsskriv – Spørreundersøkelse Bachelor

Vi er to studenter fra Høgskulen på Vestlandet som går 3. året på barnehagelærer. På det tredje året av denne bacheloren velger man en fordypning, og vi har valgt et helt nytt fag som Høgskulen kom med i fjor. Faget har fått navnet «Lek og læring for alle», og er en fordypning som beveger seg inn på det spesialpedagogiske innenfor barnehageyrket. Nå som vi er i gang med vårt siste semester på studiet er det tid for å skrive bachelor.

Siden vi valgte fordypningen «Lek og læring for alle» ønsker vi å skrive en bachelor som inkluderer det spesialpedagogiske, og temaet vårt havnet derfor på inkludering og tilrettelegging av det fysiske utemiljøet i barnehagen. Vi skal fokusere på barn med nedsatt funksjonsevne, og ønsker å se nærmere på hvordan ulike barnehager tilrettelegger og utformer det fysiske utemiljøet.

For å kunne skrive om denne oppgaven er vi avhengige av å samle inn data rundt temaet, og derfor tar vi kontakt med dere. Vi skal gjennomføre en spørreundersøkelse for pedagogiske ledere og styrere som inneholder 8 spørsmål om bl.a. inkludering, tilrettelegging og personalets rolle. Undersøkelsen vil bestå av spørsmål der det forventes utfyllende svar. Dataen vi samler inn fra denne spørreundersøkelsen vil bli anonymisert, og skal brukes til drøfting. Formålet med oppgaven er å se på hvordan tilrettelegging kan gjennomføres, ikke til hva som er «rett og galt».

Til slutt vil si at undersøkelsen er frivillig og at alle svarene som blir sendt inn kun vil bli lagret på vår Survey-Xact side, og slettes i sin helhet når prosjektet avsluttes 25.05.2022.

Vi håper dere ønsker å delta på denne undersøkelsen!

På forhånd takk.

Hilsen

9.2 Spørsmål til spørreundersøkelse

Takk for at du har tatt deg tid til å delta i denne spørreundersøkelsen!

Spørreundersøkelsen handler om hvordan man tilrettelegger det fysiske utemiljøet i barnehagen for barn med nedsatt funksjonsevne.

Gjennom spørsmålene vi stiller er vi ute etter både deres subjektive forståelse, og barnehagens arbeid. Spørreundersøkelsen inneholder 8 spørsmål, og det er ønsket utfyllende svar.

Spørreundersøkelsen er anonym.

1. Hvordan forstår du inkluderingsbegrepet i barnehagen?
2. Hvordan jobber dere med inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen?
3. Hvordan tilrettelegger dere uteområdet for barn med nedsatt funksjonsevne?
4. Synes du noe er utfordrende med inkluderingsbegrepet? Om ja, utdyp dette.
5. Har dere noen retningslinjer om universell utforming i barnehagen? Om ja, utdyp dette.
6. Har du et ansvar for tilretteleggingen av utemiljøet? Om ja, utdyp dette.
7. Har dere gjort noen konkrete tiltak i utformingen av uteområdet? Om ja, hva da? Utdyp dette.
8. Har dere noe mer dere ønsker å utfylle som dere tenker kan være nyttig for vårt prosjekt?